

Din ve Bilim
Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Aralık/December 2022, 5(2): 244-259

İslam Öncesi Dönemde Türklerde ve Araplarda Kişilere Ad Koymada Etkili Olan Benzer Faktörler

Similar Factors Affecting Naming People in the Pre-Islamic Turks and Arabs

Ahmet İhsan DÜNDAR

Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı /
Assist. Prof., Bursa Uludağ University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and
Rhetoric, Bursa/Türkiye
ahmedundar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4178-2294

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 04 Kasım / November 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 20 Aralık / December 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.47145/dinbil.1199273

Atıf / Citation: Dündar, Ahmet İhsan. "İslam Öncesi Dönemde Türklerde ve Araplarda Kişilere Ad Koymada Etkili Olan Benzer Faktörler/ Similar Factors Affecting Naming People in the Pre-Islamic Turks and Arabs". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/2 (Aralık 2022): 244-259. doi: 10.47145/dinbil.1199273

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil> | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Telif Hakkı&Lisans / Copyright&License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Published by Muş Alparslan University, Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey

Öz

Bazı bilginlere göre insan topluluğu içinde oluşan ve gelişen dilin temel unsurunu kelimeler oluşturmaktadır. İnsanın duygu ve düşünce dünyasındaki anlamları gösteren birer sembol konumunda olan kelimelerin bu özelliğinin özel adlarda, özellikle de kişilere ait olan adlarda yoğun olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Kişi adlarının belirlenmesinde gelişigüzel hareket edilmeyip özen gösterildiği ve önem verildiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Sözü edilen özenin ve gösterilen önemin yanı sıra kişi adı belirlenirken birtakım faktörlerin de etkili olduğu muhakkaktır. Söz konusu faktörler toplumdaki topluma farklı olabileceği gibi benzer de olabilir. Bu makalede ilişki geçmişleri çok eskilere dayalı olan Türklerle Arapların İslam öncesi dönemde kişiler için ad belirleme konusunda etkilendikleri faktörler veya izledikleri yöntemler arasında ne gibi benzerliklerin bulunduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Coğrafi olarak birbirinden uzakta yaşayan ve ele alınan dönemde henüz herhangi bir irtibatlarının bulunmadığı tahmin edilen bu iki milletin kendi çocukları için isim koyma yol ve yöntemlerinde etkilendikleri faktörler bakımından aralarında benzerlikler bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ad verme geleneği, Türklerde ad verme, Araplarda ad verme, Adbilim (Onomasiology), Kişi adları bilimi (Antroponim).

Abstract

The basic element of the language which is evaluated by some scholars that it is formed and developed in the human community, is the words. It is possible to say that this feature of the words, which are in the position of symbols showing the meanings in the world of human thought, is seen intensely in proper names, especially in names belonging to individuals. It is a fact known by everyone that care is taken and importance is given to the determination of the names of the persons, not arbitrarily. In addition to the care and attention mentioned, it is certain that some factors are also effective in determining the name of the person. These factors may differ from society to society, or they may be similar between societies. In this article, it has been tried to determine what kind of similarities exist between the factors that Turks and Arabs, whose relationship histories are based on very old, were affected in determining names for people in the pre-Islamic period or the methods they followed. Interesting results have been reached in this study, which is about the similarities in the ways and methods of naming the children of these two nations, who are geographically far from each other and are estimated to have no contact yet.

Keywords: Naming tradition, Naming in Turks, Naming in Arabs, Onomasiology, Anthroponym.

Giriş

Dilin en önemli işlevinin, insanın canlı-cansız tüm varlıklar hakkındaki düşüncelerinin oluşumunu ve bunların başkalarına aktarımını sağlayan bir iletişim ve düşünce aracı olduğunu söylemek mümkündür. Böyle bir işlevi gerçekleştiren dilin tek başına bir insan tarafından meydana getirilmeyip insan topluluğu içinde oluştuğu ve geliştiği yadsınamaz bir gerçektir. Dil, hangi topluluk içinde meydana geldiyse, o topluluğun sonraki nesillerine aktarılmış, her nesil o dile çeşitli katkılarda bulunup değişiklikler yapmıştır. Bu bakımdan dil, nesiller boyu sürüp giden, değişime açık anonim bir unsurdur.¹

Topluluğu ve o topluluğun gelecek nesillerini bir arada tutan bu unsurun en temel yapı taşlarını kelimeler oluşturmaktadır. İnsanoğlu içine doğduğu toplumun dilinde ve kültüründe var olan kelimelerle etrafındaki dünyayı görüp değerlendirir. Dildeki kelimeler, insanın düşünce dünyasındaki anlamları gösteren birer sembol konumundadır.² Kimi kelimelerde sözü edilen sembol olma durumu, o kelimenin anlamını göstermenin de ötesine geçmiş ve çok eski tarihlerden itibaren o kelimenin çevresini bir hale gibi kuşatan anlam ötesi yüklerle de işaret etmektedir. Örneğin bir cins ismi olan *ezan*

¹ Celaleddin Çelik, *İsim Kültürü ve Din: Şahıs İsimleri Üzerine Bir Din Sosyolojisi Denemesi* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2005), 16, 17.

² Reyhan Habibli, "Ad Bilimsel Birimler ve Sosyal Etmenler", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 28 (2009), 33; Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 17.

kelimesi, namaz ibadeti için yapılan duyuru anlamının yanında gayrimüslim bir ülkede yaşayan bir Müslüman için semantik/lenguistik anlamının ötesinde bambaşka anlamları da üstlenir.

Özel isimlerde de durumun bundan farklı olmadığı ve hatta daha yoğun bir biçimde mevcut olduğu söylenebilir. Özel ismin seçiminde kelimenin sözlük anlamının ötesindeki anlam yükünün bulunmasına daha fazla dikkat edildiğini ifade etmek mümkündür. Bu bakımdan özel isimlere, özellikle de kişi adlarına öteden beri büyük önem gösterilmiştir. Özel adlar her ne kadar anlamı boşaltılmış kelimeler olarak değerlendirilse de kişiye verilecek adın seçiminde dikkatli davranılması, belli bir anlam taşıması, önem verilen kişi veya şeyleri hatırlatması, bir hatırayı yaşatması, bir özlemi dile getirmesi vb. konularda özenli davranılmıştır. Mitolojilerde, inançlarda, gelenek ve göreneklerde görülebileceği gibi bazı toplumlarda kişi adlarının büyüğü ve gizemli bir gücünün olduğuna, kişiliği ve karakteri üzerinde rol oynadığına, o adı taşıyan kişinin kendisini ve hatta diğer insanları etkilediğine inanılmıştır.³

Ad “varlıklarla nesnelere, eylemleri, duyguları, nitelikleri, görüngüleri vb. gösteren sözcük”⁴ veya “varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim”⁵ ya da “bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz”⁶ olarak tanımlanmaktadır. Bu dil ögesi, gösterdiği nesnenin tek bir kişi, belirli bir varlık veya düşünce olmasına göre özel ad (*onim*) ve aynı türden varlıkları ifade etmesine göre cins ad (*apelyatif*) olarak ikiye ayrılmaktadır.⁷ Var olan her şeyin bir adı olduğu gibi insanın da adsız olması düşünülemez.

Kişi adları dışındaki alanlardaki adları da içeren *onim* terimi için yapılan tanımlamanın⁸ kişi adları için şu şekilde uyarlanması mümkündür: Kişiyi, diğer kişilerden ayıran sözcük ya da sözcük bileşimleridir. Kişi adları kapsamına göbek adı, asıl adı, soyadı, takma adlar, sanlar girmektedir.⁹ Araplar tarafından kullanılan künye¹⁰ ve nisbeler¹¹ de aynı kapsamda değerlendirilebilir. İnsana verilen ad, insan için taşıdığı değere ışık tutmasının yanı sıra o insanın üyesi olduğu toplumun kültürü ve gelenekleriyle çok sıkı bir ilişkiye sahiptir. Doğum veya daha başka yollarla topluma yeni katılan bireylere ad verme konusunda her toplumda kendine özgü bir gelenek meydana geldiği görülmektedir. Bu geleneğin oluşmasında toplumların kültür tarihleri, birbirlerinden etkileşimleri, bağlı buldukları dinî, siyasi, sosyal ve kültürel çevreleri, sosyoekonomik yapıları etkili olmuştur.¹²

Bireyin, en küçük biriminden en büyük yapısına kadar toplum içinde bir konuma ve değere sahip olması, gerçek veya tüzel kişilerle ilişki kurabilmesi kişinin adının olmasına veya onun kim olduğunu gösteren bir sembolünün¹³ bulunmasına bağlıdır. Kişi adı hem sahibinin hem de o adı koyan kimsenin, ebeveynin veya ailenin toplumsal konumunu, kültürünü, inancını, hayata bakışını, geleceğe yönelik umutlarını, dert, tasa ve sıkıntılarını, geçmişten gelen geleneklerini yansıtan bir faktör olması bakımından önemsenmekte ve belirlenirken gelişigüzel davranılmamaktadır. Bu yüzden ki kişi

³ Dursun Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)* (Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım, 2014), 36.

⁴ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Multilingual, 2007), 12.

⁵ Z. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı* (Erişim 3 Aralık 2022), “Ad”.

⁶ Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük* (Erişim 3 Aralık 2022), “Ad”.

⁷ İbrahim Şahin, *Adbilim* (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 11.

⁸ Bkz. İbrahim Şahin, *Adbilim*, 11.

⁹ Bkz. Ahmet Keskin, *Adbilim, Kültürdilbilim ve Folklor Odağında Türk Kültüründe Lakaplar*, (Ankara: Akçağ Yayınları), 2020.

¹⁰ Bkz. Nebi Bozkurt, “Künye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 26/558-559, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi), 2002.

¹¹ Bkz. Casim Avcı, “Nisbe”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 33/ 142-144, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi), 2007.

¹² Nevin Balta, “Gaziantep’te çocuklara Ad Verme Geleneği”, *Folklor/Edebiyat* 19/76 (2013), 195.

¹³ Örneğin kimlik numarası, vatandaşlık numarası veya ünlü bir yabancı teknoloji firması sahibinin yeni doğan çocuğuna verdiği ve birkaç harf ve rakamdan oluşan ad gibi.

adları çok yönlü karmaşık unsurlardır. Kültür, tarih, coğrafya, dil, dilbilim, edebiyat, etnografya, halkbilim, psikoloji sosyoloji vb. birçok alanla yakın ilgisi ve ilişkileri bulunmaktadır.¹⁴

Kişi adları çok sayıdaki bilim dalıyla ilgisi bulunan özel bir bilim dalı içinde incelenmektedir. Bu bilim dalı için kullanılan *adbilim* terimi, bir dilin söz varlığı içinde özel ad durumundaki öğeleri, tarihsel gelişim, köken bilgisi ile dili ve kültürü ilgilendiren sorunlar bakımından ele alan bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Dilbilim çalışmaları içinde adbilimin iki başlıkta ele alınabileceği değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki, sözcük-kavram ilişkisinden hareketle kavramların farklı dillerde nasıl anlatıldığı ve bu anlatımlarda hangi etkenlerin rol oynadığı ile ilgilenen geniş kapsamlı adbilimdir. İkincisi ise özel adı, kökeni, tarih içindeki gelişimi, dili ilgilendiren sorunları bakımından inceleyen kişi isimleri ve yer isimleri bilimi gibi dallardır.¹⁵

Adbilim etrafında yapılan tartışmalar ve alanın halihazırdaki durumu bakımından İbrahim Şahin tarafından önerilen tanım, adbilimin konusu, kapsamı, yöntemi, dilbilimin diğer dallarıyla ilişkisi hakkında da ışık tutar niteliktedir. Şunları dile getirmiştir:

“Her türlü özel adın ortaya çıkışı, tarih içindeki gelişimi, onun yapısı gibi konuları araştıran ve bunun sonucunda özel adların ortaya çıkış geleneğini tespit etmeyi hedefleyen bu dilbilim alanı; bir dilin linguistik birimlerini yapı ve anlam bakımından inceleyen leksikoloji ile gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiyi ele alan ve bu çerçevede sözcüklerin tarihçesini ve onların anlamlarında meydana gelen değişimleri inceleyen semasiyoloji alanlarının birleşerek özel adlar üzerine odaklanmasından doğmuştur. Özel adların derlenmesi, türlerinin, yapılarının belirlenmesi, onomatik çalışmalarının leksikoloji ile ilgili boyutunu teşkil ederken özel adlardaki gösteren-gösterilen ilişkisi, onların özel ad haline gelmeleri, özel ad haline gelmeden önceki anlamları, sözcükte yaşanan anlam değişiklikleri boyutu semasiyoloji ile ilgilidir.”¹⁶

Adbilim tarafından ortaya konulan verilerin ve bilgilerin dilbilim (linguistics), halkbilim (folklore), toplumbilim (sociology), hukuk (law) vb. bilim dallarıyla ilgisi olup sözü edilen alanların uzmanları tarafından ele alınmak suretiyle çeşitli sonuçlar çıkarılmaktadır. Öteki bilim dallarıyla olan bağlantısı yanında ad bilimi, coğrafi yer adları (toponim), dağ adları (honorim), su adları (hidronim), halk adları (etnonim), kavim, kabile, dinsel veya mitolojik varlıkların adları (teonim), gök cisimlerinin adları (cosmonim), hayvan adları (zoonim), kurumların adları (ktematonim) ve konumuzla ilgili olan kişi adları bilimi (antroponim) gibi alt dallara ayrılmaktadır.¹⁷ Geçmişte Müslüman bilim adamları tarafından kaleme alınmış eserlere verilen ve her biri bir özel adı andıran isimler de burada yer verilen dallardan birini oluşturmaya aday görünmektedir.¹⁸

Ad kategorisindeki sözcükler, dillerin önemli bir bölümünü teşkil etmeleri bakımından özellikle dilbilimle yakından ilişkilidir. Ancak yirminci yüzyıl boyunca adlar, dilbilimle ilgili boyutları dikkate alınmadan tarih biliminin konusu olarak incelenmiştir. Zaman içinde dil ve toplum arasındaki ilişki, isim verme kriterlerinin ve geleneklerinin araştırılması gibi konular mevzu edilmişse¹⁹ de adların yapısı, anlamı, ses yönü, yazılışı, okunuşu gibi dilbilimsel özellikleri açısından²⁰ -en azından Türkçe adlar ile Arapça adlar alanında- incelenen çalışmaların yeterli sayıda olduğunu söylemek güç görünmektedir.²¹

¹⁴ Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*, 36.

¹⁵ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 13.

¹⁶ Şahin, *Adbilim*, 17.

¹⁷ Ahmet İhsan Dündar, “İslam Öncesi Dönemdeki Araplarda Kişilere Ad Vermeyi Etkileyen Faktörler”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Temmuz 2021), 898. Ayrıca bkz. Şahin, *Adbilim*, 2-89. Bu eserde yazar adbilimin dalları hakkında geniş bilgiler sunmaktadır.

¹⁸ Örnek vermek gerekirse Arap dilinin ünlü sözlüklerinden biri *el-Kâmûsu'l-muhît* adını taşımaktadır. Sözlüğün adını oluşturan bu kelimeler dil, sözlük vs. ile ilgisi olmayan ‘derin, geniş deniz’ anlamına gelmektedir. Sahâbilerin biyografilerinden söz eden bir eser olan *Usdu'l-ğâbe*, ‘ormanın aslanları’ anlamını taşımaktadır. Buna benzer örneklerin çoğaltılması mümkündür.

¹⁹ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 13-14.

²⁰ Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*, 9, 20.

²¹ Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*, 79.

Ayrıca bu alanda her iki dildeki adlarla ilgili yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğunun dilbilimle ilgili olmaktan ziyade folklorik nitelikte oldukları görülmektedir.²²

1. Kişi Adları Alanında Yapılmış Bazı Çalışmalar

Gerek Türkçe ve Türklerle ilgili gerekse Arapça ve Araplarla ilgili adbilim çalışmalarının dil bilgisiyle kıyaslandığında sınırlı sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Son zamanlarda bu alanla ilgili çalışmaların arttığı gözlemlenmektedir. Ancak karşılaştırmalı çalışmaların çok az olduğu da bir gerçektir.

Türkçede yer alan kişi adlarını dilbilim açısından, yani adların yapıları, anlamları, yazılışları, okunuşları, kullanılışları bakımından inceleyen yeni ve derli toplu çalışmalardan biri olarak Dursun Zengin tarafından hazırlanan *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)* adlı eser yanında Saim Sakaoğlu'nun kaleme aldığı *Türk Ad Bilimi I Giriş* adlı eser ile İbrahim Şahin'in kaleme aldığı *Adbilim* adlı çalışma dikkati çekmektedir. Bu alanla ilgili yazılmış bilimsel makaleler dışında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü tarafından 22-24 Nisan 2021 tarihleri arasında *I. Uluslararası Adbilim Sempozyumu* düzenlenmiştir.²³

Arap dilindeki kişi adlarını dilbilim açısından inceleyen eserler içinde İbn Düreyd'in (ö. 321/933) ve İbn Cinnî'nin (ö. 392/1002) eserleri dikkati çekmektedir. Bunlar dışında genel olarak kelimelerin kökleri ve kökenleri hakkında kaleme alınmış müstakil eserler mevcuttur. Doğrudan kişi adlarıyla ilgili olmayan bu eserlerden kişi adları hakkında olup dilbilim alanına giren bilgilerin tespit edilmesi mümkündür. Her biri *iştikâk* adıyla anılan bu eserler şu yazarlar tarafından kaleme alınmıştır:

- 1- Ebü'l-Abbâs el-Fazl b. Muhammed b. Âmir ed-Dabbî (ö. 168/784-85),
- 2- Kutrub adıyla tanınan nahiv bilgini Ebû Alî Muhammed b. el-Müstenîr (ö. 210/825 civarı),
- 3- Ebû Saîd Abdülmelik b. Kureyb el-Asmaî (ö. 216/831),
- 4- Ebü'l-Hasan Saîd b. Mes'ade el-Ahfeş el-Evsat (ö. 215/830 [?]),
- 5- Ebû Nasr Ahmed b. Hâtim el-Bâhilî (ö. 231/846),
- 6- Ebü'l-Velîd Abdülmelik b. Katan el-Mührî (ö. 253/867),
- 7- Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber el-Müberred (ö. 286/900),
- 8- Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc (ö. 311/923),
- 9- İbnü'n-Nahhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmail el-Murâdî (ö. 338/949),
- 10- Ebû Muhammed Abdullah b. Ca'fer b. Dürüsteveyh (ö. 347/958),
- 11- Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed b. Hâleveyh (ö. 370/980),
- 12- Ebü'l-Hasan Alî b. İsâ b. Alî er-Rummânî el-Bağdâdî (ö. 384/994),
- 13- Ebü'l-Kâsım Yusuf b. Adillah ez-Zeccâcî (ö. 415/1025),
- 14- Hüccetü'l-Efâzıl Ali b. Muhammed el-Hârizmî (ö. 560/1165).²⁴

Bunlar dışında modern döneme yakın zamanda kaleme alınan, *iştikâk* olarak isimlendirilen ve kişi adları hakkında adbilim kapsamında incelenebilecek materyal içerdiği düşünülen bazı eserler ve yazarları tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır:

- 1- *Nüzhetü'l-ahdak fî ilmi'l-iştikâk*, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlânî eş-Şevkânî, (ö. 1250/1834),
- 2- *Garaibü'l-i'lal ve'l-iştikak*, El-Hac İbrâhîm b. Muhammed Yalvacî (ö. 1876),
- 3- *El-'Alemü'l-haffâk min ilmi'l-iştikâk*, Ebü't-Tayyib Muhammed el-Kannevci Sıddik Hasan Han (ö. 1307/1890),

²² Türkçedeki kişi adları üzerine yapılmış çalışmalar hakkında bk. Zengin, 2014, 22-29. Arapçadaki kişi adları ile ilgili olarak kaleme alındığı tespit edilen bazı çalışmalar için bk. Dündar, "İslam Öncesi Dönemdeki Araplarda Kişilere Ad Vermeyi Etkileyen Faktörler", 898-899.

²³ Alanla ilgili diğer çalışmalar için bk. Ahmet Kayasandık, "Türkçe Kişi Adları Bibliyografyası Denemesi", *Journal of Strategic Research in Social Science* 5/1 (2019), 57-90; Şahin, *Adbilim*, 4-7.

²⁴ Muhammed b. el-Hasan İbn Düreyd, *el-İştikâk*, thk. Abdüsselâm Hârûn (Beyrut : Dârü'l-Cil, 1991), 29.

- 4- *El-İştikâk ve't-ta'rîb*, Abdulkâdir b. Mustafa el-Mağribî (ö. 1376/1957),
- 5- *El-İştikâk*, Abdullah Emin,
- 6- *Zahira: el-iştikak fi'l-lugati'l-Arabiyye*, Tantavi Muhammed Diraz,
- 7- *el-Mu'cemü'l-iştikâkiyyü'l-müessal li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Muhammed Hasan Hasan Cebel,
- 8- *El-İştikak*, Fuad Hanna Tarzî.
- 9- *El-A'lâmü'l-Arabiyye: dirâse lugaviyye, ictimâiyye*, İbrahim Sâmerrâî (ö. 2001).

Kişi adları da dâhil olmak üzere diğer özel isimleri veya cins isimlerini konu alan yukarıdaki eserler dışında Arap dilinin kaynak niteliğindeki sözlükleri de bu alanda araştırmacılara çeşitli malzemeler sunmaktadır. Kelimeler hakkında dilbilim ve iştikak yönünden bilgiler veren sözlükler içinde İbn Fâris'in (ö. 395/1004) *Mekâyîsi'l-lûga* adlı eserinin ayrı bir yeri olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır.²⁵

Özellikle dilbilim açısından ve daha başka yönlerden inceleme konusu edilebilecek kişi adlarının tespiti de zihinlerde ayrı bir soru işareti oluşturmaktadır. Bu bakımdan tarih, siyer, biyografi, hatıra, günlük gibi eserler ile nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerinin kayıtları ve hatta Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler gibi dinî metinler gerçek kişi adları hakkında yeterince malzeme sunmaktadır. Bunun yanında "kadı (şeriye) sicilleri, vakfiyeler, doğum, ölüm ve evlilik kayıt defterleri, tapu kayıtları, okul kayıt defterleri, telefon rehberleri"²⁶ de bu bakımdan önemlidir. Kişi adlarının tarihî seyrinin ne şekilde gerçekleştiğinin, dönemsel biyografi olarak nitelenmesi mümkün olan *tabakât* tarzındaki eserlerden izlenmesi mümkündür. Roman, hikâye, masal ve nispeten şiirler de bu alanda incelenebilecek kaynaklar olabilir. Ancak bu eserlerdeki kişi adlarının gerçek kişi adları değil de bu eserleri kaleme alan yazarlar tarafından verilmiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte gerçek bir kişi adı olmayıp yazar tarafından ilk defa kişi adı olarak konulmuş olsa da bu adın geçtiği roman, hikâye veya şiirin verdiği ilhamla gerçek bir kişi adına dönüşebilir.

Edebî ürünlerden, dinî metinlerden, gelenek ve göreneklerden ilham alınarak kişi adı hâline getirilen kelimeler, her dilde görülebilir. Kişi adlarının ait oldukları kişilerden önce o adları koyanların ve onların mensubu oldukları toplum veya topluluğun dünya görüşünü, inançlarını, kültürünü, estetik tercihlerini sembolize eden kelimeler olduğu ifade edilebilir.²⁷

2. Kişilere Ad Vermede İzlenen Yöntemler

Hangi ırktan veya inançtan olursa olsun toplumların ve o toplumlara mensup olan bireylerin kişi adı belirlemede izledikleri bazı yöntemler, ilham aldıkları kaynaklar veya önemsedikleri ölçütler bulunmaktadır. Bu yöntemler toplumdan topluma farklı olabildiği gibi birbirine benzer de olabilmektedir. Kimi yöntemlerin birden fazla toplulukta uygulandığı görülürken bu durum bazı toplumlarda görülmebilmektedir.

Örneğin Yahudi inanç ve kültürü kapsamındaki anlatımlara göre Eski Ahit'te, çocuk doğduktan sonra annesi tarafından kendisine bir isim verildiği görülmektedir. Bazı isimler, çocuğun doğumu anındaki özel durumlardan kaynaklanmaktadır. Anlatıma göre Havva, doğan ilk çocuğuna "armağan" anlamına gelen bir isim vermiştir. Rachel doğum yaparken ölmüş, çocuğuna ise *ıstırabın çocuğu* anlamına gelen bir isim verilmiştir. Musa, oğluna Gersham adını koymuştur. "Ger" kelimesi "yabancı ülkede oturan" anlamına gelmektedir. Bazı isimler de çocukların fiziki durumlarına göre veriliyordu. Öte yandan çok sık olarak hayvan isimleri konulmaktaydı. Bu isimlerde totemizmin izleri görünse de bu olguyu hemen totemcilikle açıklamak doğru olmaz. Ayrıca nadiren de olsa bitki isimlerine de rastlanır. Bazı isimler ise Tanrı isimlerini (Natanyahu vb.), çağrıştırmakta olup bunların daha çok

²⁵ İbn Düreyd, *el-İştikâk*, 29.

²⁶ Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*, 79.

²⁷ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 1, 19-20.

sürgün zamanında verildiğini anlıyoruz. Öte yandan baba, dede isimlerinin o zamanda da verildiği görülmektedir.²⁸

Önemli bir işi başarmak veya zorlu bir sınavı geçmek suretiyle verilecek ismi hak etme olgusu da kişi adı belirlemede izlenen yöntemlerden biridir. Bu konudaki en belirgin bir örnek, Dede Korkut hikâyelerinde Dirse Han Oğlu Boğaç Han'ın isim almasında karşımıza çıkmaktadır. Dirse Han'ın oğlu bir boğayı tek yumrukla öldürdüğü için Dede Korkut ona *Boğaç Han* adını vermiştir.²⁹ Türklerde kişilere ad verilirken bundan başka usuller de kullanılmıştır.

2.1. Eski Türklerde³⁰ Kişilere Ad Vermede İzlenen Yöntemler

Tarih boyunca çeşitli milletler ve topluluklarla değişik yönlerden iletişim kuran ve kendi içinde çok sayıda olaya tanık olan Türk toplumunun kişilere ad vermede izlediği yöntemlerin bu iletişimden ve olaylardan etkilenmemiş olması düşünülemez. Nitekim dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan ve Türk ırkından olan insanların adları bu durumun canlı bir kanıtı niteliğindedir. Sözü edilen etkileşime dayalı aynı olgunun diğer milletlerden olan insanlar için de söz konusu olduğu düşünülebilir. Bu kabilden olmak üzere farklı milletlerden olmalarına karşın aynı inançtan oldukları için çocuklarına o inancın tavsiye ettiği, hoş gördüğü veya dinî metinlerinde yer alan isimleri (Âdem, Adam, آدم, Havva, Eva, حواء) veren aileler bulunmaktadır. Yahut bir başka örnek olarak hoş kokusu ve güzel görüntüsü sebebiyle yasemin çiçeğinin adı (Yasemin, Jasmine, ياسمين) değişik milletlerden olan kız çocuklarına ad olarak verilebilmektedir. Benzer örneklerin farklı kategoriler üzerinden çoğaltılması mümkündür.

Her millet ve her gelenekte olduğu gibi kişilere ad verme, Türk geleneklerinde ve kültüründe de önemli görülmüştür. Ad verirken törenler ve kutlamalar yapılması, ad verme eyleminin bir ayrıcalık olarak büyük ve saygın kişilere bırakılması, yukarıda işaret edildiği gibi kimi kahramanlık veya başarılarla bağlanması Türklerde kişilere ad vermenin ne derece önemli sayıldığının göstergesidir.³¹ Önemli görülerek verilen adın seçiminde çeşitli faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Ad verme, başlangıçta sadece ayırt edici bir nitelik taşımaktayken sonraları sıradan bir isimlendirmenin ötesine geçerek çeşitlilik ve zenginlik kazanmış, önemli bir kültürel öge haline almıştır. İnsanların millî ruhunu, dinî inancını, huzur ve rahatlık içinde yaşama arzusunu, yaşanılan mekânı, toplumsal olayları, mertlik, yiğitlik, kahramanlık gibi kişilik özelliklerini, güzellik, sadakat, vefa, saygı, sevgi, nezaket gibi ahlaki nitelikleri, estetikle ilgili duyguları, sahip olunan zekâ, bilgi ve uygarlık seviyesini, tabiatı, zamanı, geleneği vb. yansıtmıştır. Sözlü ve yazılı olarak aktarılarak günümüze dek ulaşmış metinlerimizde kişilere ad vermeyle ilgili birçok örnek tespit edilebilir.³²

Kişilere ad vermede izlenen yöntemler veya etkili olan kriterler konusunda çeşitli tasnifler yapılmakta ve teklif edilmektedir. Dilbilimcilerin ve tarihçilerin sıklıkla atıf yaptıkları Rasyon isim koyma âdet ve geleneklerini yedi ana başlık altında toplamıştır.³³ Veyis Örnek ve İlhan Başgöz'ün tasniflerinde folklorik boyutun öne çıktığı görülmektedir. Aydil Erol dilbilimsel ögelere dikkat çekerken onun tasnifinde belli bir sistematik bulunmadığı söylenebilir.³⁴ Doğan Aksan bütün toplumları

²⁸ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 34.

²⁹ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 34; Mualla Murat - Gizem Gülkanat, "Onomastik Bilimi ve Eğitim", *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/28 (Ekim 2018), 248.

³⁰ Bu çalışmada kullanılan 'eski Türkler' ifadesi ile İslâm dini ve medeniyeti dairesine girmeden önceki Türkler ve kişilere ad vermedeki gelenekleri kastedilmektedir. Bkz. Ahmet Buran, "Türk Kişi Adları Sisteminde Görünmeyen Arap Etkisi", *I. Uluslararası Adbilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Zeki Kaymaz & İbrahim Şahin, (İzmir : Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Müdürlüğü, 2021) 21-30.

³¹ Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*, 80; Orhan Acıpayamlı, "Türk Kültüründe 'Ad Koyma Folkloru'nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi", *IV. Milletlerarası Türk halk kültürü kongresi bildirileri : gelenek, görenek ve inançlar* (Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi., Ankara : Kültür Bakanlığı, 1992), 4/1.

³² Ahmet Kayasandık, "Türkçe Kişi Adları Bibliyografyası Denemesi", *Journal of Strategic Research in Social Science* 5/1 (2019), 58.

³³ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 52-53.

³⁴ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 53.

kapsayan bir tasnif sunarken Hilmi Ziya Ülken'in tasnifi daha genel ve sosyolojik bir nitelik göstermektedir.³⁵ Dursun Zengin ise aşağıdaki tasnifi önermektedir:

I. Sosyo-kültürel Kriterler

1. Gelenek ve görenekler: a. Bir kişinin adını verme, b. Batıl inançlar
2. Dinî kriterler
3. Siyasi kriterler
4. Sosyal kriterler
5. Etnik yapı ile ilgili kriterler
6. Yerel ya da yöresel kriterler
7. Dil ile ilgili kriterler

II. Dilbilimsel Kriterler

1. Anlamla ilgili kriterler
2. Adlar arası uyumla ilgili kriterler: a. İki adın uyumu, b. Ad soyadı uyumu, c. Adın aile fertlerinin adlarıyla uyumu
3. Yapıyla ilgili kriterler
4. Kullanımla ilgili kriterler
5. Sıralama ile ilgili kriterler

III. Çocukla ilgili kriterler

1. Çocuğun doğduğu yer
2. Çocuğun doğduğu zaman
3. Doğum anında vuku bulan olaylar
4. Çocuğun sırası ve sayısı
5. Çocuğun özellikleri
6. Çocuğa duyulan sevgi

IV. Anne ve babanın arzu ve istekleri

1. Çocuk için
2. Kendileri için
3. Yepyeni ya da orijinal bir ad verme isteği

V. Psikolojik kriterler

1. Çocuk için
2. Aile ve çevre için
3. Adlarla ilgili yaşanan özel durumlar

VI. Kitle iletişim araçlarının etkisi

VII. Modanın etkisi

VIII. Diğer.³⁶

Zengin'in bu tasnifi hiç kuşkusuz dilbilimsel ölçütü de hesaba katmış olması bakımından daha dikkat çekicidir. Bu tasnifte yer verilen ölçütlerin bir kısmı, modern dönemle ilgili olması bakımından bu çalışmamızda dikkate alınmayacaktır.

Türklerde kişilere isim verme ile ilgili sistematik bir sınıflandırma yapmaya çalışan bütün teşebbüsler, Eski Türk destanlarında ve metinlerinde konuya ilişkin izlerin peşinde olmuştur. Eski destan ve masallarda geçen isimlere yönelik ilgi, özellikle Cumhuriyet'ten sonra Türkçeciliğe dönüş akımıyla daha da yoğun bir artış göstermiştir. Nitekim Türk toplumunda bu dönemden sonra yaygınlık gösteren *Oğuz*, *Orhan*, *Ayhan*, *Gökhan*, *Günhan* gibi isimler Oğuz Kağan Destanı'nda geçmesi sebebiyle

³⁵ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 54.

³⁶ Zengin, *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*, 125-126.

tercih edilen isimler olmuşlardır. Yine aynı şekilde soyadı olarak kullanılan Bozok ve Üçok gibi isimler de adı geçen destanda yer alan isimlerdir.³⁷

Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden önce, animist inanca sahip olmalarının ve tanrılık düzeyine çıkarılmamış totemizmin etkisiyle³⁸, başlangıçta Türk adlarının yırtıcı hayvanların, kuşların, dış etkilere dayanıklı olarak görülen maddelerin isimlerinden seçilmiş olduğu görülmektedir. Örneğin çocuklara *Bozkurt, Arslan, Doğan, Şahin, Timur* (Demir) ve *Kaya* gibi isimler konulmuştur. Bu isimler çocukluk dönemi ve gençlik dönemi olarak iki aşamada verilirdi. Dünyaya geldikten hemen sonra çocuğa isim konulmayıp bir yaşına girince Türk geleneklerine göre büyük bir toy (kutlama, şölen) yapılırdı. Yapılan bu kutlamaya katılanların içindeki en yaşlı kişi çocuğun adını koyardı. Gençlik dönemindeki adlar ise kişinin gösterdiği bir kahramanlık sonrasında hazırlanan bir merasimde ileri gelen kişilerce verilirdi. Dede Korkut Kitabı'nda bu duruma, "Bir oğlan baş kesme kan dökmese ad komazlardı" diye yer verilmiştir. Adı geçen kitapta ifade edildiğine göre Bayındır Han'ın oğlu, bir boğa öldürmesinden sonra *Boğaç* adını almıştır.³⁹

2.1.1. Büyüklerin, Saygın Kişilerin, Aile Büyüklerinin İsmi

Bu gelenek günümüzde de vardır. Böylece söz konusu kişiler, adları vasıtasıyla yaşatılmak, onlara değer verildiği gösterilmek istenmiştir.⁴⁰ *Efresiyab, Alpaya* ve *Alptegin* gibi kahramanlara ait isimler de bu kapsamda değerlendirilebilir.⁴¹ Din ve inanç büyüklerinin isimlerinin kişi adı olarak çocuklara verilmesi de bu kapsamdadır.

2.1.2. Dinî İnançla İlgili İsim

Eski Türklerde inançlar bağlamında Gök Tanrı inancı, Şamanizm, Budizm, Manihaizm ve Nastorizm gibi inançlar görülmüştür. Özellikle Budizm, Manihaizm ve Nastorizm ile dışarıdan unsurların kişi adları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu etki en belirgin olarak erkek kişi adları ile kadın kişi adlarını fark etmedeki güçlükte kendini göstermiştir.⁴²

Benimsenen dinin, inancın veya inanca dayalı ekolün önderleri, bilginleri, azizleri, peygamberleri; bu kişilerin eşleri, çocukları ve torunları kişilere ad verirken ilham kaynağı olmuştur. Ayrıca söz konusu din veya inanç çerçevesinde önemli ve kutsal sayılan mevsim, ay veya gün adları da kişi adı seçiminde dikkate alınmıştır.⁴³

Miladi IX-XII. yüzyıllar Uygur Türk Budist kültürünün adeta altın çağı oldu. Bu gelişmeler doğal olarak halkın ad koyma âdetlerini de etkiledi. Bu bölgedeki Uygur Türkleri, çocuklarına Buda dinindeki ilahların, kurtarıcılarının ve Buda tarihindeki meşhur şahısların isimlerini koymaya başladılar. Mesela; *Toyın* (Rahip), *Burkan, Açarı* (Hazret), *Açita* (Gökteki Sazıcı, *Ratna* (İnci) vb. Yönetici sınıfında olan kimselerle, dindar ve aydın insanlar genelde bu isimleri çocuklarına vermişlerdir. Halk sınıfında olanlar ise buna benzer dinî anlam taşıyan isimlere fazla ilgi göstermemişlerdir.⁴⁴

³⁷ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* (Ankara : Türk Dil Kurumu, 2009), 3/117; Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 56.

³⁸ Türker Eroğlu & Hatice Çiğdem Kılıç, " Türk İnançları ve İnanışlar", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 49 (2015), 749-770.

³⁹ M. Özgü Aras, "Ad Koyma", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1988), 1/332; Ajn Bağirov, "Nahçıvan'da Çocuklara Ad Verme Âdetleri", çev. Lütfiye Velibeyli, *Biliş Türk Dünyası Sosyal Bilimler dergisi* 4 (K 1997), 150.

⁴⁰ Umud Balcı, "Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)", *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik* 2/2 (31 Aralık 2014), 112.

⁴¹ Cahid İsmayilov, *Mahmud Kaşğarlı'nın Divanı Lüğat-it-Türk Əsərində Onomastik Leksika* (Bakü : Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi Nesimi Dilçilik Enstitüsü, 2009), 11.

⁴² Varis Abdurrahman, "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", *Millî Folklor* 16/61 (2004), 129.

⁴³ Betül Yalçınkaya, "Almanca ve Türkçe Ad Verme Gelenekleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55 (2015), 366.

⁴⁴ Varis Abdurrahman, "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", *Millî Folklor* 16/61 (2004), 129

2.1.3. Çocuğu Korumaya Yönelik İsim

Büyü ile ilgili isim verme olarak adlandırılabilir bu usul, genel olarak çocukların korunması amacına yöneliktir. Herhangi bir hastalıktan korunması maksadıyla iyi bir anlam taşımayan, kulağa nahoş gelen kelime, çocuğa ad olarak verilebilmektedir. Uzun zaman sonra sahip olunan çocuğu nazardan, kem gözlerden ve kötücül güçlerden korumak için erkek çocuğa kız adı, kız çocuğa erkek adı verilmesi de aynı kaygıdandır. Bu amaçla verilen isimlere çocuğun buğday misali güçlü, dayanıklı, sağlam ve ömrü uzun olması dileğini ifade eden ve çocukları yaşamayan aileler tarafından seçildiği düşünülen 'buğday' ve 'sağlam' anlamına gelen *Buday Bek* adının verilmesi örnek gösterilebilir. Anlamı kötü ve çirkin olan kelimelerin de benzer maksatla verildiği görülmektedir. Örneğin Kırgız lehçesinde 'pis, kirli, pasaklı' anlamına gelen *Kanikey* kelimesinin çocuğu kötücül güçlerden korumak üzere verildiği düşünülmektedir. Bir başka deyişle çocukları uzun süre yaşamayan ebeveynler çocuğun pis, kirli ve pasaklı olduğunu söylemek suretiyle kötü ruhları uzak tuttuklarına inanırlar.⁴⁵

2.1.4. Doğumdan Sonra İlk Görülen Nesne, Kişi veya Olay İsmi

Eski Türklerde çocuğun dünyaya gelmesinden hemen sonra görülen ilk kişi, ilk nesne, ilk hayvan veya ilk bitkinin adı çocuklara ad olarak konulabilmekteydi. Obaya ilk gelen, eve ya da lohusa odasına ilk giren kişinin adı doğan çocuğa verilebilmekteydi. Bu tarzda konulan adlar için *Tilençi* ve *Tuluy* kelimeleri örnek verilebilir. Çocuk dünyaya geldiğinde obaya gelen ilk kişi dilenci olması sebebiyle çocuğa *Tilençi*; dünyaya gelmesinden sonra görülen ilk nesne ayna olduğu için *Çinggis Kağan*'ın oğluna *Tuluy* (ayna) ismi konulmuştur.⁴⁶ Bazı Özbek ve Türkmen kadınlarının doğumdan sonra pencereden dışarıya bakarak ilk gördükleri şeyin ismini çocuğa vermeleri de bu kapsamda verilen adlarda uygulanan bir başka yöntemdir. Ancak bu adların kalıcı olmayıp, esas adın dede veya nineler tarafından verildiği ifade edilmektedir.⁴⁷

2.1.5. Çocuğun Doğduğunu Haber Alan Babanın O An Meşgul Olduğu İşin İsmi

Çocuğu dünyaya geldiği kendisine haber verilen baba, o anda ne işle meşgul ise veya hangi konudan bahsediliyorsa o işle ya da o konuyla ilgili bir ad çocuğa konulurdu. "Temür'e (1336-1405) 1377 yılının 21 Ağustos'unda bir oğlu dünyaya geldiği haberi verildiğinde satranç oynamaktaydı ve çocuğunun adını Şah-ruh 'Şah-kale' koydu".⁴⁸

2.1.6. Tabiatın Alınan İsimler

Günümüzde de sıklıkla kullanılan Türkçe kökenli adların çok eski dönemlerden beri kullanıldığı görülmektedir. Bu adlar daha çok bitkilerin, hayvanların adları, madenler, değerli taşlar, sağlam yapıdaki nesnelere gibi tabiatın canlı ya da cansız varlıkların adları olabilmektedir. *Altın, Asena, Ay, Ayas, Aybala, Balçıçek, Böri, Ceylan, Demir, Doğan, Elmas, Kartal, Laçın, Sungur, Şahin, Tuğrul, Tunç, Yeşim, Zümrüt*, gibi kelimeler bu tür adlara örnek verilebilir.⁴⁹

2.2. Eski Araplarda Kişilere Ad Vermede İzlenen Yöntemler

Neredeyse her millette olduğu gibi Arapların da ad vermede psikoloji, sosyoloji, ekonomi, politika, güvenlik vb. ile ilgili etkilerin altında kaldıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Meryem Hayruddin'in ifadelerine göre;

⁴⁵ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 59-60; Balcı, "Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)", 112.

⁴⁶ Mevlüt Metin Türkteş, "Türklerde Ad Verme İle İlgili Bazı Tespitler", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 7/17 (2019), 37.

⁴⁷ Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, 59, 60; Türkteş, "Türklerde Ad Verme İle İlgili Bazı Tespitler", 37.

⁴⁸ Türkteş, "Türklerde Ad Verme İle İlgili Bazı Tespitler", 40.

⁴⁹ Nevin Balta, "Gaziantep'te çocuklara Ad Verme Geleneği", *Folklor/Edebiyat* 19/76 (2013), 196; Türkteş, "Türklerde Ad Verme İle İlgili Bazı Tespitler", 40; Kazımov, *Mahmud Kaşğarlı'nın Divanı Lüğat-it-Türk Eserinde Onomastik Leksika*, 11.

“Araplar isimlerini içinde buldukları çevreden, etraflarında bulunan hayvanlardan, bitkilerden, yerküre üzerindeki doğal oluşumlardan, kendi lehlerine düşmanları aleyhine olacağını umdukları nesnelere, iyi duygular ve anlamlar taşıyan kelimelerden, düşmanlarına korku salmak üzere yırtıcı hayvanların isimlerinden, dayanıklı ve sağlamlık anlamı taşıyan bitki ve ağaç isimlerinden, yeryüzünde bulunan sert ve kaba nesnelere ve köleleri için ise sevimli görülen, hoş giden kelimelerden almışlardır.”⁵⁰

İnceleyebildiğimiz eserlerden derlenen bilgiler doğrultusunda tespitlerimize göre, İslam’dan önceki dönemde yaşamış Arapların kişilere verdikleri isimlerde ilham kaynağı olan etkenler ve yaptıkları uygulamalar -herhangi bir ölçüye göre sıralama yapmaksızın- şunlardır.⁵¹

2.2.1. Düşmana Korku Sağlama İsteğiyle Konulan İsimler

“فهد [Fehd]⁵² (=pars)”, “صقر [Sakr] (=şahin)”, “قتادة [Katâde] (=geven otu)” ve “حرب [Harb] (=savaş)” gibi isimler.

2.2.2. İyi Dilek Anlamı Taşıyan İsimler

“نوفل [Nevfel] (=eli açık)”, “هاشم [Hâşim] (=tiritçi)”, “وهب [Vehb] (=hibe eden / etmek)”, “مطعم [Mut’im] (=doyuran)” gibi isimler.

2.2.3. Çocuğun Doğumu Sırasında Görülen ya da Sesi Duyulan İlk Nesnenin İsmi

“حجر [Hacer] (=taş)”, “كلب [Kelb] (=köpek)”, “جحش [Cahş] (=sıpa)”, “ذئب [Zi’b] (=kurt)” gibi isimler.

2.2.4. Coğrafi Oluşumlara Ait İsimler

“جبل [Cebel] (=dağ)”, “حزن [Hazn] (=sert zeminli, engebeli yer)”, “صحرا [Sahr] (=kaya)” ve “سهل [Sehl] (=ova, kolay)” gibi isimler.

2.2.5. Gök Cisimlerine Ait İsimler

“نجم [Necm] (=yıldız)”, “شمس [Şems] (=güneş)” ve “سعد [Sa’d] (=kova takımyıldızındaki yıldızlar)” gibi isimler.

2.2.6. Dinî İnançlarla İlgili İsimler

“عبد شمس [Abduşems] (=güneşin kulu)”, “عبد اللات [Abdu’l-Lât] (=Lât’ın kulu)”, “عبد مناة [Abdu Menât] (=Menât’ın kulu)” ve “عبد العزى [Abdul’l-’Uzzâ] (=’Uzzâ’nın kulu)” gibi isimler.

2.2.7. Batıl İnançlarla İlgili İsimler

“جرباء [Cerbâ] (=çorak)”, “قبيحة [Kabîha] (=çirkin)” ve “شوهاء [Şevhâ] (=çirkin)” gibi isimler.

2.2.8. Anlamı Kötü Olan İsimler

“ذرار [Dirâr] (=zarar vermek)”, “مرّة [Murra] (=acı)”, “حنظلة [Hanzala] (=acı kavun)” gibi isimler.

2.2.9. Anlamı Belirsiz İsimler

“دقيش [Dukayş] ismi gibi.

2.2.10. Anlamı Güzel İsimler

“نجاح [Necâh] (başarı)”, “فلاح [Felâh] (kurtuluş, umduğuna nail olma)”, “رباح [Rabâh] (kazanç)” ve “مرزوق [Merzûk] (bahşedilmiş)” gibi isimler.

⁵⁰ Kâsım b Sellam el-Herevi el-Ezdi Ebû Ubeyd, *Kitâbü’n-Neseb*, thk. Meryem Muhammed Hayrüddir’ (Beirut : Dârü’l-Fikr, 1989), 127.

⁵¹ “İslam Öncesi Dönemdeki Araplarda Kişilere Ad Vermeyi Etkileyen Faktörler” adlı makaleden yararlanılarak alınan bu maddelerin burada sadece başlıklarına ve ilgili birkaç örneğe yer verilmiştir. Sözü edilen makale için bk. Ahmet İhsan Dündar, “İslam Öncesi Dönemdeki Araplarda Kişilere Ad Vermeyi Etkileyen Faktörler”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Temmuz 2021).

⁵² Arapça isimlerin okunuşları köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

2.3. Değerlendirme

Toplumların hayata dair çeşitli olaylar ve olgular karşısında birbirlerinden farklı uygulamalar geliştirdikleri, türlü gelenekler ve görenekler oluşturdukları, birbirinden değişik yöntemler izledikleri ve bunları nesilden nesle devam ettirdikleri bir vakiydir. Uzun tarihî geçmişlerinde yolları kesişmişse de bu kesişmenin öncesinde söz konusu uygulamalar ve yöntemler bakımından toplumlar arasında benzerlikler bulunması ise dikkat çekici bir olgudur.

Kaynaklardan ve konuya dair eser veren araştırmacıların çalışmalarından tespit ettiğimiz ve yukarıda yer verdiğimiz ad verme yöntemlerine göre İslam öncesi Türklerde ve Araplarda kişilere ad verme bağlamında takip edilen yöntemler açısından benzerlikler bulunması ilgi çekici görünmektedir. Her iki milletin İslam öncesi dönemdeki ad verme uygulamalarına dair tespit etmeye çalıştığımız ve maddeler hâlinde dile getirdiğimiz yöntemlerin dördünde benzerlik bulunduğu görülmektedir. Buna göre her iki millette de görülen usuller şunlardır:

2.3.1. Doğumdan Sonra İlk Görülen Nesne, Kişi Veya Olay İsmi

Çetin çöl şartlarında hayatını idame ettiren ve bulunduğu coğrafyanın bir parçası olan Arap erkeği, hanımı çocuk dünyaya getirdiği esnada dışarı çıkınca karşısında gördüğü ilk canlının, sağ yanından gelip sol yanına doğru geçip giden bir kuşun veya gözüne o an ilişiveren cansız bir varlığın ismini yeni doğmuş yavrusuna ad olarak verebilmektedir. Uğur getirme arzusuyla, böyle bir yolla konulan isimlere ayrı bir anlam yüklenmiş olması muhtemeldir.⁵³ Câhiz'in da dile getirdiği üzere yeni doğan bebeğe isim koymadan önce kuşların ürkütülüp kaçırılması suretiyle bir nevi fal uygulanması⁵⁴ sonucunda görülen ilk nesnenin ya da sesi duyulan ilk şeyin isminin çocuğa ad olarak verilmesi bu kapsamda ele alınabilir.

Bazı kaynaklarda görüldüğü üzere Türk ve Moğol halklarında çocuk doğduğu esnada, gelen ilk şahsın ya da göze ilişen ilk nesnenin ismini o çocuğa vermek yaygın şekilde uygulanmaktadır. Moğolların çocuklara verdikleri hayvan adlarına bakıldığında çoğunlukla güç sahibi, korkutma niteliği olan hayvan isimlerinin erkek çocuklara; değerini güzelliğinden alan hayvan isimlerinin ise kız çocuklarına ad olarak verildiği müşahede edilmektedir.⁵⁵

2.3.2. Çocuğu Korumaya Yönelik Olan İsimler

Kem gözlerden, kıskanç bakışlardan ve kötü ruhlardan gelebilecek zararlara karşı hissettikleri endişe sebebiyle Arapların, güzel ve alımlı kadınlara anlamı hoş olmayan kelimeleri ad olarak verdikleri dile getirilmektedir. 'Çorak, çirkin' gibi anlamlara gelen kelimeleri kadın adı olarak verdikleri görülmektedir. Bu tür kelimelerin, önceleri kız çocuklarına seslenmede kullanılırken sonraları o kişinin asıl ismi haline gelip özel ad olarak kalmış olması da ihtimal dâhilindedir.⁵⁶

Türkmenlerin Azrail'e korku vermek, dikkatini diğer tarafa çekmek maksadıyla çocuklara iki adet ad verdikleri ve asıl adı gizlemeye çalıştıkları ifade edilmiştir. Yahut *Çor* veya *Çör*, *Deli*, *İtalmaz*, *Karamık*, *Kızkan*, *Kirli*, *Kürre*, *Sarımsak*, *Tezek*, *Tırrık*, *Tiken* vb. nahoş karşılanabilecek isimleri vermenin, Azrail'in o kişiye yaklaşmasını engellemek amacı taşıdığı dile getirilmektedir. Benzer durum diğer halklarda da bulunmaktadır.⁵⁷

⁵³ Yaşar Acat - Sümeyye Sati, "Araplarda İsim Koyma Mantiği" 29 (Ekim 2018), 353.

⁵⁴ Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinani el-Leysi Câhiz, *Kitâbü'l-hayevân* (Beyrut : Dâru l-hyâi't-Türasi'l-Arabi, 1965), 324.

⁵⁵ Bülent Gül, "Hayvan Adları ile Kurulan Türk ve Moğol Kişi Adları", *Türkbilgi* 12 (01 Haziran 2006), 187.

⁵⁶ Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinani el-Leysi Câhiz, *Resâilü'l-Câhiz* (Kahire : Mektebetü'l-Hancı, 1964), 2: 105; Acat - Sati, "Araplarda İsim Koyma Mantiği", 358.

⁵⁷ Bağirov, "Nahçıvan'da Çocuklara Ad Verme Adetleri", 150.

2.3.3. Tabiatın Alınan İsimler

Göçebe olarak yaşam süren topluluklarda çeşitli tabiat şekillerine, bitkilere ve hayvanlara ait adların çocuklara ad olarak verilmesi yaygın olarak görülmektedir.⁵⁸ Bu kapsamda kişi adı olarak hayvan adlarının kullanılmasının temelinde hayvanlara karşı duyulan korku, kutsal sayılmaları, insanın adını taşıdığı hayvanın özelliklerini de taşıması ve onlar gibi kuvvetli olması arzusu bulunmaktadır.⁵⁹

Eski Araplarda coğrafi oluşumlara ait isimlerin ve gök cisimlerine ait isimlerin kişilere ad olarak verildiği görülmektedir. Yaşamlarının şekillenmesinde içinde buldukları çevrenin etkisi altında kaldıkları gibi, düşünce ve kültür dünyalarının meydana gelmesinde de etraflarında var olan somut şeylerden esinlenmişlerdir.⁶⁰ Arapların gök cisimlerine ait isimleri de kişi adı olarak verdikleri müşahade edilen bir başka husustur. Bu tür adların verilmesinin, gök cisimlerine tapınma ile ilgili dinî bir inanca dayanmış olması da ihtimal dâhilindedir.⁶¹

Eski Türklerde de hayvanlara, kuşlara, çiçeklere, coğrafi oluşumlara, atmosferdeki olaylara, gök cisimlerine ait isimlerin kişilere ad olarak verildiği görülmektedir.⁶²

2.3.4. Dinî İnançlarla İlgili İsimler

Benimsenen dinin, inancın veya inanca dayalı ekolün peygamberleri, önderleri, bilginleri, önemli kişileri, bu sayılan kişilerin eşleri, çocukları ve torunlarına ait isimlerin kişilere ad verirken ilham kaynağı olarak görüldüğü bir gerçektir.⁶³

İslamî dönemden önceki Araplar Güneş, Ay ve Zühre yıldızı vb. gök cisimleriyle farklı adlarla anılan pek sayıdaki putlara tapınmaktaydılar. Bazı Arapların ise Yahudilik, Hıristiyanlık, Mecûsîlik, Sâbüîlik, Haniflik gibi inançları ve dinleri benimsedikleri kaynaklarda dile getirilmektedir.⁶⁴ Lât, Menât, Uzzâ, Hübel, Kays gibi putların adlarından ve tapındıkları Şems (=Güneş) gibi varlıkların isimlerinden hareketle kişi adı oluşturdıkları görülmektedir.⁶⁵

Eski Türklerde görülen Gök Tanrı inancı, Şamanizm, Budizm, Manihaizm ve Nastorizm gibi inançların kişilere ad vermede etkisi olduğu belirtilmektedir. Budizm, Manihaizm ve Nastorizmin etkisi erkek kişi adları ile kadın kişi adlarının birbirinden ayırt edilmesinde güçlük oluşmasında kendini göstermiştir.⁶⁶ Ayrıca yönetici tabakasında bulunanlar, dindarlar ve aydınlar tarafından çocuklarına konulan isimlerde Budizm'in etkisi bulunduğu dile getirilmektedir.⁶⁷

Sonuç

Eski Araplarda ve Eski Türklerde ad verme yöntemleri çeşitli faktörlerin etkisinde kalmıştır. Her iki millet tarihleri boyunca çok farklı milletlerle, kültürlerle, din ve inançlarla; dolayısıyla da çeşitli dillerle temas kurmuş, etkileşim içinde bulunmuşlardır. Hem Araplarda hem de Türklerde İslam dinini benimsemenin ardından kişi adlarında ve ad verme yöntemlerinde benzerlikler sayıca artış göstermekle

⁵⁸ Gül, "Hayvan Adları ile Kurulan Türk ve Moğol Kişi Adları", 185.

⁵⁹ Mustafa Şenel - Nadir İlhan, "Av Hayvanlarının Kişi Adlarındaki Yansıması", *Av ve Avcılık Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali - Hilal Oytun Altun (İstanbul: Kitabevi, 2008), 321.

⁶⁰ Câhiz, *Kitâbü'l-hayevân*, 325; Acat - Sati, "Araplarda İsim Koyma Mantığı", 355, 356.

⁶¹ Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam öncesi Arap tarihi ve kültürü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 239.

⁶² Bağirov, "Nahçıvan'da Çocuklara Ad Verme Adetleri", 153; Gül, "Hayvan Adları ile Kurulan Türk ve Moğol Kişi Adları", 188.

⁶³ Yalçinkaya, "Almanca ve Türkçe Ad Verme Gelenekleri", 366.

⁶⁴ Apak, *Anahatlarıyla İslam öncesi Arap tarihi ve kültürü*, 238-239.

⁶⁵ İbrâhim Samerrâî, *el-A'lâmü'l-Arabîyye: dirâse lugavîyye, ictimâîyye* (Bağdad: el-Mektebetü'l-Ehliyye, 1964), 31; Acat - Sati, "Araplarda İsim Koyma Mantığı", 357; Salâh Kâzım Hâdî, "Simyâu't-tesmiye inde'l-Arab", *Mecelletü'l-Bâhis (Kerbelâ Üniversitesi, Beşeri Bilimler Eğitim Fakültesi)* 11/4 (2014), 104, 106.

⁶⁶ Abdurrahman, "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", 129.

⁶⁷ Abdurrahman, "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", 128.

birlikte bunun öncesinde de birtakım benzerliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu benzerlikler şu dört maddede toplanmaktadır:

- 1- Doğumdan sonra ilk görülen nesne, kişi veya olay ismi
- 2- Çocuğu korumaya yönelik isimler
- 3- Tabiatın alınan isimler
- 4- Dinî inançlarla ilgili isimler

Ayrıca her iki millette kişilere ad verirken daha ziyade somut anlamlara işaret eden adların tercih edildiği görülmektedir. Somut varlıklara işaret eden isimlerden soyut anlamlara yönelişin hem Araplarda hem Türklerde İslam dinini benimsemelerinin ardından yoğunlaştığını ifade etmek mümkündür. Bu durumun her iki milletin inançtan hareketle hayata ve çevreye bakış açısıyla ilgili olduğu değerlendirilebilir.

Dünyadaki bütün insanların ve milletlerin ad verme geleneklerinde bu tür benzerliklerin veya ortak yönlerin var olduğunu ifade etmek de mümkündür. Ancak bunun böyle olup olmadığının saptanması ve şayet ortak yönler var ise, neler olduğunun ortaya çıkarılması için incelemeler yapılması gerekir.

Dilbilimciler tarafından ne Türkçede ne de Arapçada var olan kişi adları konusu, adbilimin teorik altyapısını oluşturacak ve alanla ilgili uygulamaları düzgün bir zemine oturtacak düzeyde çalışılmamış, üzerinde kapsamlı ve detaylı incelemeler, araştırmalar yapılmamış olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Abdurrahman, Varis. "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme". *Millî Folklor* 16/61 (2004), 124-133.
- Acat, Yaşar - Sati, Sümeyye. "Araplarda İsim Koyma Mantığı" 29 (Ekim 2018), 348-368.
- Acıpayamlı, Orhan. "Türk Kültüründe 'Ad Koyma Folkloru'nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi". *IV. Milletlerarası Türk halk kültürü kongresi bildirileri : gelenek, görenek ve inançlar*. 4/1-14. Ankara : Kültür Bakanlığı, 1992.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. 3 Cilt. Ankara : Türk Dil Kurumu, 5. Basım, 2009.
- Apak, Adem. *Anahatlarıyla İslam öncesi Arap tarihi ve kültürü*. İstanbul : Ensar Neşriyat, 4. Basım, 2019.
- Aras, M. Özgü. "Ad Koyma". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/332-333. İstanbul, 1988.
- Avcı, Casim. "Nisbe". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 33/142-144. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2007.
- Ayverdi, Z. İlhan. *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 3 Aralık 2022, <http://lugatim.com/s/ad>
- Bagirov, Ajn. "Nahçıvan'da Çocuklara Ad Verme Adetleri". çev. Lütfiye Velibeyli. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler dergisi* 4 (K 1997), 149-154.
- Balcı, Umut. "Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)". *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik* 2/2 (31 Aralık 2014), 110-114.
- Balta, Nevin. "Gaziantep'te çocuklara Ad Verme Geleneği". *Folklor/Edebiyat* 19/76 (2013), 195-206.
- Bozkurt, Nebi. "Künye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 26/558-559. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2002.

- Buran, Ahmet. "Türk Kişi Adları Sisteminde Görünmeyen Arap Etkisi". *I. Uluslararası Adbilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zeki Kaymaz & İbrahim Şahin. 21-30. İzmir : Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Müdürlüğü, 2021.
- Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinani el-Leysi. *Kitâbü'l-hayevân*. Beyrut : Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2. Basım, 1965.
- Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinani el-Leysi. *Resâilü'l-Câhiz*. 4 Cilt. Kahire : Mektebetü'l-Hancî, 1964.
- Çelik, Celaledin. *İsim Kültürü ve Din : Şahıs İsimleri Üzerine Bir Din Sosyolojisi Denemesi*. Konya : Çizgi Kitabevi, 2005.
- Dündar, Ahmet İhsan. "İslam Öncesi Dönemdeki Araplarda Kişilere Ad Vermeyi Etkileyen Faktörler". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Temmuz 2021), 893-909.
- Eroğlu, Türker & Kılıç, Hatice Çiğdem. "Türk İnançları ve İnanışlar". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 49 (2015), 749-770.
- Gül, Bülent. "Hayvan Adları ile Kurulan Türk ve Moğol Kişi Adları". *Türkbilig* 12 (01 Haziran 2006), 185-191.
- Habibli, Reyhan. "Ad Bilimsel Birimler ve Sosyal Etmenler". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 28 (2009), 33-38.
- Hâdî, Salâh Kâzım. "Simyâu't-tesmiye inde'l-Arab". *Mecelletü'l-Bâhis (Kerbelâ Üniversitesi, Beşeri Bilimler Eğitim Fakültesi)* 11/4 (2014), 101-118.
- İbn Düreyd, Muhammed b. el-Hasan. *el-İştikâk*. thk. Abdüsselâm Hârûn. Beyrut : Dârü'l-Cil, 1991.
- Karahan, Leyla. "Türkçede Dini Anlamlı Bazı Kişi Adlarını Ekle Değiştirme Geleneği". *Dil Araştırmaları* 4/4 (2009), 17-24.
- Kayasandık, Ahmet. "Türkçe Kişi Adları Bibliyografyası Denemesi". *Journal of Strategic Research in Social Science* 5/1 (2019), 57-90.
- Kazımov, Cahid İsmayiloğlu. *Mahmud Kaşğarlı'nın Divanü Lüğat-it-Türk Əsərində Onomastik Leksika*. Bakü : Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi Nesimi Dilçilik Enstitüsü, 2009.
- Keskin, Ahmet. *Adbilim, Kültürdilbilim ve Folklor Odağında Türk Kültüründe Lakaplar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2020.
- Murat, Mualla - Gülkanat, Gizem. "Onomastik Bilimi ve Eğitim". *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/28 (Ekim 2018), 247-256.
- Sakaoğlu, Saim. *Türk Ad Bilimi I Giriş*. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları, 2001.
- Samerrâî, İbrâhim. *el-A'lâmü'l-Arabiyye : dirâse lugaviyye, ictimâiyye*. Bağdad : el-Mektebetü'l-Ehliyye, 1964.
- Şahin, İbrahim. *Adbilim*, Ankara : Pegem Akademi, 2021.
- Şenel, Mustafa - İlhan, Nadir. "Av Hayvanlarının Kişi Adlarındaki Yansıması". *Av ve Avcılık Kitabı*. ed. Emine Gürsoy Naskali - Hilal Oytun Altun. İstanbul : Kitabevi, 2008.
- Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 3 Aralık 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türktaş, Mevlüt Metin. "Türklerde Ad Verme İle İlgili Bazı Tespitler". *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 7/17 (2019), 34-44. <https://doi.org/10.12992/TURUK652>
- Ubeyd, Kâsım b Sellam el-Herevi el-Ezdi Ebû. *Kitâbü'n-Neseb*. thk. Meryem Muhammed Hayrüddir'. Beyrut : Dârü'l-Fikr, 1989.

Vardar, Berke. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul : Multilingual, 2. Basım, 2007.

Yalçınkaya, Betül. “Almanca ve Türkçe Ad Verme Gelenekleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55 (2015), 363-379.

Zengin, Dursun. *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları (Sosyo-Kültürel ve Dilbilimsel Bir Yaklaşım)*. Ankara : Kurmay Kitap Yayın Dağıtım, 2014.